

Over bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers

OVER BEKWAAMHEID EN GESCHIKTHEID VAN POLITIEKE AMBTSDRAGERS

Alleen voor ongeschoolde arbeid en
het politieke ambt is nog geen diploma vereist

Mr. dr. L.E.M. Klinkers

Politica
Scripta

Politica
Scripta

OVER BEKWAAMHEID EN GESCHIKTHEID VAN POLITIEKE AMBTSDRAGERS

© 2023 *Politica Scripta* mede namens de auteur

Omslagontwerp: Ronald Koopmans

Ontwerp binnenwerk: Ronald Koopmans

Opmaak binnenwerk: *Politica Scripta*

ISBN: 978-90-832475-9-5

NUR-code: 740

Behoudens de krachtens het (internationale) auteursrecht toegelaten uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een gedigitaliseerde gegevensverzameling – al dan niet online – worden opgeslagen of toegankelijk gemaakt, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrecht-hebbende(n).

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, *Stb.* 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht: www.reprorecht.nl.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Desondanks kan de afwezigheid van eventuele zet- en/of drukfouten, dan wel onnauwkeurigheden en/of onvolkomenheden, niet worden gegarandeerd. De auteursrechthebbende aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventuele zet- en/of drukfouten, dan wel onnauwkeurigheden en/of onvolkomenheden.

Deze publicatie is verzorgd door *Politica Scripta*: een imprint van PMJFFrissen.com ten tijde van de totstandkoming gevestigd te Best.

WOORD VOORAF

Ik draag dit boek op aan vier personen die mij om verschillende redenen dierbaar zijn:

- Aan Peter Hovens, die mij al enkele tientallen jaren in het domein van de bestuurskunde als interdisciplinaire en toegepaste wetenschap bijstaat, corrigeert en inspireert.
- Aan Ingo Piepers, wiens baanbrekende werk over de evolutie van het Europese statensysteem na overweldigende systeemcrises, gevoegd bij wereldoorlogen, mijn kennis van en denken over federale staatsvorming – het volgende statensysteem van Europa – ten gronde heeft verdiept.
- Aan Mozes Marinho Sanches Junior, wiens fysieke beperking hem niet weerhoudt om met tomeloze energie de ene studie na de andere af te ronden en grensverleggend werk te verrichten binnen de overheid en de academische wereld.
- Aan René Graafsma, een vader die door disfunctioneren van de overheid samen met zijn gezin in een staat van wanhoop werd gebracht maar zich daaruit bevrijdde door zelf alsnog te doen wat een rechtsstatelijke overheid geacht wordt te doen, namelijk rusteloos zoeken naar de waarheid achter een misdaad.

Mijn dank gaat uit naar mijn echtgenote – Iet Sporkslede – die al vele jaren accepteert dat mijn werk mijn hobby is en aan mijn dochter Inge, haar man David en mijn kleinkinderen Milo en Lauren die mij een mate van kennis en wijsheid toedichten die overdreven is, maar wel aangenaam.

Den Haag, februari 2023

Leo Klinkers

INHOUDSOPGAVE

11 HOOFDSTUK 1 WAAROM DIT BOEK?

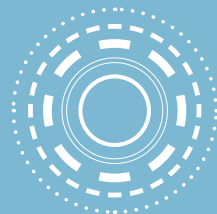
- 11 Om mijn werk af te ronden
- 24 De vloek van een politiek monopolie
- 27 Het zorgsysteem
- 28 De toeslagenaffaire
- 32 Vervalsing WODC-rapportage
- 33 Besturen is het parool
- 35 Themacommissies
- 36 Uitvoerbaarheid van beleid en handhaafbaarheid van regelgeving?
- 39 Wat ga ik nu verder schrijven?

43 HOOFDSTUK 2 VITALE METHODOLOGISCHE BEGRIPPEN

- 43 De Valkuil van het Oplossingendenken
- 45 Negatieve en positieve feedback
- 49 Identiteitscrisis en entropie
- 54 De evolutie van statensystemen na een allesomvattende systeemcrisis

61 HOOFDSTUK 3 EISEN VAN BEKWAAMHEID EN GESCHIKTHEID

- 61 Waarom luistert men niet
- 62 De aanpak
- 64 Een nadere beschouwing van psychologische factoren bij de herziening van het VN-Handvest en de Constitutie voor de Aarde
- 72 Het politieke ambt in het licht van de zeven kapitale hoofdzonden en de zeven waarden
- 73 Helmut Schmidt en Henry Kissinger
- 74 Het hebben van kennis en inzicht is niet onverplichtend
- 76 Eisen van bekwaamheid
- 81 Eisen van geschiktheid
- 84 Is het dieptepunt bereikt?
- 85 De verantwoordelijkheid van politieke partijen
- 90 Slot

HOOFDSTUK 1 WAAROM DIT BOEK?

Om mijn werk af te ronden

Het motief om dit boek te schrijven ligt besloten in de context van een aantal eerdere publicaties. Ik sluit hiermee mijn observaties sinds de jaren zeventig over disfunctioneel, kortzichtig, amoreel en immoreel bestuur af. Dat type bestuur heeft onze samenleving tussen 2020 en 2023 de diepste crisis van het politieke systeem opgeleverd. Dat zijn geen fijne woorden. Maar ik heb geen betere. De ernst van de situatie leent zich niet voor politiek correct taalgebruik.

Voor de goede orde: onder disfunctioneel versta ik besluiten nemen die het tegendeel realiseren van wat wordt beoogd; kortzichtig is praten over problemen en oplossingen zonder die problemen te analyseren in hun oorzakelijke opbouw; amoreel betekent dat men geen idee of opvatting heeft van wat goed of slecht is; immoreel betekent handelen in strijd met het goede. Gebrek aan kennis en inzicht zijn de oorzaken van beide. Dit boek gaat over kennis en inzicht van en voor politieke ambtsdragers.

In 2002 publiceerde ik *Beleid begint bij de samenleving. Een zoektocht naar de menselijke maat*. Daarin beschrijf ik de principes en methoden die ambtenaren, bestuurders en politici in acht moeten nemen bij het maken van resultaatgericht, uitvoerbaar en handhaafbaar beleid en regelgeving. Het vertelt ook wat er allemaal fout gaat als zij die principes en methoden niet kennen of negeren.

Die methodologie heb ik vastgelegd tijdens mijn werk binnen de wetenschap van de bestuurskunde aan het Instituut voor Staats- en Administratief Recht van de juridische faculteit Utrecht (1970 -1983), gevoegd bij mijn ervaringen (a) als co-oprichter en vicevoorzitter van de Vereniging voor Bestuurskunde, (b) in de internationale ontwikkelingen van de bestuurskunde (IIAS, IASIA, EGPA) en (c) met tientallen projecten als Klinkers Public Policy Consultants binnen en buiten Nederland (1983 – heden). Ik beschreef de fouten die men steeds maakte als oorzaken van voortschrijdend politiek verval en van een daaruit voortvloeiende ontwrichting van de Nederlandse samenleving.

Nog in 2002 volgde een tweede deel: *Vakvereisten voor Politiek en Beleid*. Met de ondertitel *Geboden en verboden in alfabetische volgorde*. Dat bevat met ongeveer tweehonderd kleine opstellen een reeks *do's and don't's* voor hen die dienstbaar willen zijn aan het landsbelang: politieke besluitvormers en hun ambtenaren. Daarna kwam als derde deel een cursus waarin politici en ambtenaren kunnen leren omgaan met die methodologie om van onderop uit de samenleving resultaatgericht, uitvoerbaar en handhaafbaar beleid en regels te ontwikkelen.¹

Sinds 2021, 2022 en 2023 zit ons politieke systeem in de ernstigste crisis sinds de Tweede Wereldoorlog. Wie zich de moeite getroost om *Beleid begint bij de Samenleving* en *Vakvereisten voor Politiek en Beleid* te lezen² ziet hoe voorzienbaar dit was. Toen werd al gewezen op armoede in Nederland, op versplintering van de jeugdzorg, op onhoudbaar landbouwbeleid, op achterstallig klimaatbeleid en op onmenselijk asielbeleid, om enkele beleidssectoren te noemen die nu nog steeds de krankkoppen bepalen. Doordat dit werd genegeerd of verkeerd opgepakt, liet de huidige crisis van het politieke systeem zich moeiteloos voorzien.

Door de verkeerde manier waarop overheden gewend zijn om systeemfouten aan te pakken zijn het politieke systeem en het daaraan gekoppelde ambtelijke stelsel in vijftig jaar dolgedraaid. Dat is al jaren geleden begonnen. In de jaren negentig mocht ik voor nieuwe Kamerleden en Griffiers een cursus verzorgen over de manier waarop je als Kamer onderop, vanuit de samenleving, met de kennis en wijsheid van uitvoerders aan de basis, resultaatgericht, uitvoerbaar en handhaafbaar beleid en regelgeving kunt maken. Het werd enthousiast opgenomen. Na een half jaar was er een zogeheten ‘terugkomdag’ om over elkaars ervaringen te praten. Bij het binnenkomen zag ik mensen die je het beste kunt typeren als *dead men walking*. Uitgeblust, geabsorbeerd door ‘het systeem’, niets meer mee te beginnen.

-
- 1 Deze drie geschriften omvatten samen de *Methode Klinkers* (later de Methode Samenlevingsbeleid), een bestuurskundige methodologie, gecomponeerd op basis van – met elkaar vervlochten – aspecten van twintig verschillende wetenschappen, waarmee het functioneren van overheden kan worden geanalyseerd, beoordeeld en verbeterd.
 - 2 Beide boeken kunnen als PDF gratis worden gedownload: <https://www.samenwereld.nl/download-lokale-overheid-vernieuwd/>. Wie kortere teksten wil lezen over projecten die methodologisch zo zijn uitgevoerd verwijst ik naar *De wederopbouw van een politiekorps*, in: Beleidsanalyse 1986, nr. 2; *De totstandkoming van het Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer*, in: Beleidsanalyse 1990, nr. 3; *De pathologie van de naleving*, in: Beleidsanalyse 1991, nr. 2.

Nu, in 2023, is de Tweede Kamer uiteengevallen in twintig partijen, met onmogelijke werkdruk, beledigingen en bedreigingen, grensoverschrijdend gedrag, burn-outs, voortijdig de Kamer verlaten, geen Kamervoorzitters met het prestige van ‘de eerste burger van het land’³. De Nederlandse samenleving kijkt met verbazing, ongeloof en ongemak naar wat zich daar afspeelt. Die versplintering en te kleine fracties ondermijnen volwaardige toetsing van het beleid van de Regering door het parlement. Fracties hebben onvoldoende substantiële omvang om de controle op de Regering democratisch en effectief te laten zijn. Het gevolg is geschreeuw zonder correcte feiten en argumenten of een beperkte, exclusieve concentratie op één onderwerp.

Leden van de Tweede Kamer hebben zitting in die allerbelangrijkste zaal van ons land. Maar hoe zijn ze daar gekomen? Omdat ze het goed deden in hun partij. Zijn ze dan tevens goed als vertegenwoordiger van het volk? Zijn zij de personen die onvermoeibaar, integer, moreel en tevens bekwaam het volk steunen in zijn onvervreemdbaar recht om geluk na te streven? Het herinnert mij aan een gesprek met een ervaren Kamergriffier in 2006, die mij toevertrouwde: “Na elke verkiezing komt er een Kamer die nog slechter is dan de vorige.”

Intussen versterkt *‘het bestuur’* zijn greep op *‘de politiek’* met ondemocratische Regeerakkoorden: systeemfout nummer 1.

Even kort iets over ‘systeemfouten’. Een systeemfout is een zodanige tekortkoming van het systeem dat daardoor extra fouten worden veroorzaakt, die samen – vroeg of laat – het systeem doen imploderen of exploderen. Een bekend voorbeeld is de ramp met de space shuttle Challenger in 1986. Die ontplofte na 73 seconden, met zeven astronauten aan boord. Een compartiment was op de tentafel gemeten in inches, maar bij de bouw uitgevoerd in centimeters. Door de te hoge druk in dat compartiment ontplofte het systeem.

Een ander voorbeeld is de *meltdown* van een kerncentrale. Door haarscheurtjes raakt de reactor oververhit en smelten de brandstofelementen. Het is een niet te stoppen proces dat men uitsluitend met symptoombestrijding kan aanpakken, te weten de hele zaak onder beton zetten, hard wegrennen en daarna wegblijven, duizenden jaren, zoals in Tjernobyl.

3 Als er iets is waarvan het volk doordrongen moet worden dan is het wel dat krachtens het begrip volkssoevereiniteit de voorzitter van de Tweede Kamer de eerste burger van het land is. Niet de Koning, noch de Premier.

Dit zijn twee voorbeelden van machines die door systeemfouten kapotgaan. Exact hetzelfde kan van toepassing zijn op organisaties. Als die verkeerd in elkaar zitten en/of verkeerd opereren gebeurt vroeg of laat hetzelfde: ze imploderen of exploderen. Het enige wat we niet weten is: hoe ziet dat eruit? Gebeurt het met één grote knal, of vervalt het stukje bij beetje zoals nu het geval is met de Europese Unie en de Verenigde Naties? Dat zijn twee intergouvernementele, verdragsrechtelijke systemen waarbinnen het begrip democratie als bestaansvoorwaarde zorgvuldig is weggeslepen. Aan die systeemfout zullen zij ten onder gaan.

Ik vraag me wel eens af wat er zou gebeuren als alle leden van de Kamer verplicht zouden worden boeken te lezen van de psychoanalyticus Manfred Kets de Vries, eertijds hoogleraar aan INSEAD in Parijs. Vooral *De neurotische organisatie* en *Leiders, narren en bedriegers*. Zou de huidige generatie politieke ambtsdragers ervan leren, of moeten we wachten op een nieuwe generatie die qua bekwaamheid en geschiktheid voor het politieke ambt ver boven die van de huidige generatie uitstijgt?

Men kan mij vragen: “Waaruit blijkt dat ons politieke systeem in een crisis verkeert sinds de Tweede Wereldoorlog, en hoe weet je dat dit de meest ernstige is?” Welnu, hier volsta ik met het antwoord dat de crisis blijkt uit het feit dat er geen politiek meer wordt bedreven in Nederland. De productie en werkwijze van de overheid⁴ is vervallen tot bureaucratiserend, oligarchiserend, overordenend, versplinterend en juridificerend⁵ bestuur. De aanpak van problemen die daaruit voortvloeien creëert een veelvoud van nieuwe problemen. Voor het beplakken van wonden zijn er uiteindelijk te weinig pleisters. De ernst van de crisis blijkt uit het feit dat het vertrouwen in de overheid gestaag daalt.

In verhalende zin vul ik dit gaandeweg verder in. Dit boek is een kroniek van destructieve effecten van inhoudsloze machtspolitiek. Mijn ervaringen sinds 1970 met zelfversterkende politieke leegte, de bron van disfunctioneel, kortzichtig, amoreel en immoreel bestuur, in tientallen jaren de opbouw van een reeks crises als voorboden van een omvattende systeemcrisis. Politieke leegte in de zin van waarden-loze politiek die vanzelf leidt tot waarde-loos bestuur. Of zoals Mohammed Mbougar Sarr

4 Waar ik ‘overheid’ schrijf doel ik op rijksoverheid, tenzij anders aangegeven.

5 Wie spijkert eens een keer een bord op de deuren van elk ministerie met de tekst *Summum ius, summa iniuria*. De Romeinen wisten het al: hoe meer regels of wetgevingrecht, hoe meer onrecht. De wet van het afnemend grensnut geldt ook hier. De voortdurende toename van meer regels is niet meer in overeenstemming met het absorptievermogen van de samenleving. De samenleving slaat terug.